

ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น :
บทบาทการจัดกิจกรรม การปฏิบัติธรรมกรรมฐานของพระธรรมสิงหบุราจารย์
(จรัญ ฐิตธมฺโม) ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างยั่งยืน
The Center Meditation Weluwan KhonKaen :
The Project Meditation Role of Dhamma Singbhuragan
at Moral Development, and Ethics Sustaitability.

ดร.สุชาติ บางวิเศษ¹
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมชาย ลำดวน²
ดร.มนตรี ศรีราชเลา³

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น ด้านการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน ของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาในการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น และวัดที่มีการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐานของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น ผ่านกิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐานของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อย่างยั่งยืน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นข้อมูลเชิงเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม จากเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่าง คือศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น และวัดที่จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม จำนวน 4 วัด เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลรายบุคคล จำนวน 129 รูป/คน จำแนกเป็น กลุ่มผู้รู้ จำนวน 32 รูป/คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 37 รูป/คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 60 รูป/คน เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือน กันยายน 2557 ถึง เดือน ธันวาคม 2558

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติ ความเป็นมาศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น มีกิจกรรมตามโครงการ ที่มีความพร้อมด้านตัวบุคคล ด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ด้านเครื่องมือ/อุปกรณ์ ด้านทุนหรือรายได้ ด้านระยะเวลา/สิ่งแวดล้อม ด้านวิธีการขั้นตอน ด้านการประเมิน และด้านปัญหาหรืออุปสรรค โดยภาพรวมมีความพร้อม และมีความเหมาะสมในการจัดกิจกรรมตามโครงการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน สำหรับปัญหาที่พบคือในวันสำคัญทางพุทธศาสนา สถานที่จอดรถ ศาลาปฏิบัติธรรมมีพื้นที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน

¹ นิสิตปริญญาโท, สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ คณะวัฒนธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

³ อาจารย์ประจำคณะวัฒนธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

2. สภาพปัจจุบัน และปัญหาศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น และวัดที่มีการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม ธรรมฐาน สภาพปัจจุบันมีความพร้อมในการจัดกิจกรรม สำหรับผู้เข้าร่วมตามโครงการปฏิบัติธรรม ธรรมฐาน โดยส่วนมากจะเป็นนักเรียน นักศึกษา รองลงมาเป็นเยาวชน และประชาชนทั่วไป ส่วนสภาพปัญหา พบว่าศูนย์ปฏิบัติธรรม มีการประชาสัมพันธ์ทางสื่อในระดับน้อย และขาดการประชาสัมพันธ์ในหลายช่องทาง รองลงมาคือสถานที่จอดรถ และ ศาลาปฏิบัติธรรมมีพื้นที่คับแคบไม่เพียงพอต่อความต้องการ ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการปฏิบัติธรรม ธรรมฐาน

3. บทบาทการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม ธรรมฐานของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ด้าน ประกอบด้วย ด้านตัวบุคคล ด้านผู้มีส่วนได้เสีย ด้านเครื่องมือ/อุปกรณ์ ด้านทุนหรือรายได้ ด้านระยะเวลา/สิ่งแวดล้อม ด้านวิธีการขั้นตอน ด้านการประเมิน และด้านปัญหาหรืออุปสรรค ปัจจัยที่ ส่งผล 2 ด้านคือการพัฒนาทางด้านคุณธรรมที่ปลูกฝังจิตสำนึก 36 ข้อ เช่น เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ประพฤติตนเป็นแบบอย่าง รู้จักแบ่งปัน รู้จักเสียสละ และการพัฒนาจริยธรรมที่ปรับ พฤติกรรม 33 ข้อ เช่น เป็นผู้ปรารถนาดีต่อผู้อื่น มีความจริงใจ เอาใจใส่ต่องาน รู้คิดไตร่ตรองด้วยสติปัญญา มีสัมมาคารวะ และมีความยุติธรรม

คำสำคัญ : กิจกรรมการปฏิบัติธรรม ธรรมฐาน, การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

Abstract

The purposes of this research were to : 1) to study the center meditation Weluwan Khonkaen the project meditations, of dhamma singbhuragan at moral development, and ethics sustainability of meditation contemplation of dhamma singbhuragan 2) to study of state and problems of study the center meditation Weluwan Khonkaen the project meditation, of dhamma singbhuragan at moral development, and ethics sustainability 3) to study the way of the center meditation Weluwan Khonkaen the project meditation, of dhamma singbhuragan at moral development, and ethics sustainability affect to development of moral sustainability. The tool used for collecting date was of this research was a basic questionnaire observation interviewing and focus group discussion were documents and a filed part. The sample was purposive sampling from the center meditation Weluwan Khonkaen and 4 temples which had the meditation activity of 129 monks/persons for kept data one by one, 32 monks/persons of analyze of known group, 37 monks/persons made a practice, and 60 monks/persons giving general information. To kept data collection between in September 2014 to in December 2015.

The results of the study were:

1. The history of the center meditation Weluwan Khonkaen had activity of project that had preparedness in aspects: personal stakeholder equipment fund or earnings times/envelopment method evaluation and problem as a whole had preparedness and appropriate for doing activity of meditation contemplation project. The problems of important day were park and pavilion wasn't enough for people to meditation practice.

2. The state and the problem of the center meditation Weluwan Khonkaen of the temple that had activity of meditation. The state had preparedness for doing activity. The most of people came to practice was student teenager and general people. The problems were the public relations weren't enough, the park and pavilion was narrow for the people to meditation practice.

3. The way for doing meditation practice of the center meditation Weluwan Khonkaen had effect to development and the moral and the ethics sustainability had 8 elements include : personal stakeholder equipment fund or earnings times/envelopment method evaluation and problem as a whole and 2 factors which were 36 items include human relations, behave exemplary, know share and know sacrifices of the moral development that cultivate of conscious mind and 33 items include desire goof for others, sincerity, focus on the job, knowing and thinking, have respect and the justice of the ethics development of behavior.

Keywords : The Project Meditation, Moral and Ethics Development.

บทนำ

บุญ ความหมายตามพจนานุกรมพุทธศาสน์ของ พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต) กล่าวว่าบุญ คือ เครื่อง ขำระสันดาน ความดี กุศล ความสุข ความประพฤติดชอบ ทางกายวาจาและใจ กุศลธรรม บารมี คือคุณความดีที่ บำเพ็ญอย่างยั่งยืน เพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง สิ่งที่จะ นำพามนุษย์เราไปสู่การสร้างบุญกุศลที่มีวิวัฒนาการใน อดีตถึงปัจจุบัน สิ่งสำคัญคือสภาพของสถาบันครอบครัว ถือว่าเป็นทุนทางสังคม (Social Capital) ที่ต้องได้รับการ ดูแลในสังคมหมู่มนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชาติใด ภาษาใด ชาวบ้าน มีความจำเป็นที่ต้องอาศัยปัจจัย 4 สิ่งที่สำคัญต่อการดำรง ชีวิตอันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่ อาศัย (กฤตินี ญัฎฐวุฒิสิริและคณะ. 2553 : 105-108) คือวิธีชำระกิเลสในใจกิเลสของคนเรานั้นมีมากมายสรุป แล้วยังมีอยู่ 3 สาย คือ สายโลภะ สายโทสะ สายโมหะ (อกุศลมูล 3) ดังนั้น พระพุทธองค์จึงทรงแสดงบุญกิริยา วัตถุไว้ 3 ประการ เพื่อเป็นคู่ปรากับกิเลสทั้ง 3 สาย จึงจะสามารถรักษาใจไว้ได้ (พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ. 2555 : 12-14)

สำหรับการให้ ทาน คือ การเสียสละให้ปันสิ่งของ ของตน เพื่อช่วยเหลือและอนุเคราะห์ผู้อื่น เป้าหมาย : เพื่อกำจัดกิเลสสายโลภะ ความโลภอยากได้ ส่วนคำว่า

สละ คือบุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล ศีล หมายถึง การ รักษากาย วาจา ให้เรียบร้อย (พุทธทาสภิกขุ. 2556 : 32)

และสุดท้าย ภาวนามัย คือ บุญสำเร็จด้วยการ เจริญภาวนาภาวนา หมายถึง การอบรมพัฒนาจิตให้เกิด ความรู้ในทางที่ถูกตามความเป็นจริง เพื่อกำจัดกิเลสสาย โมหะ คือความหลงไม่รู้จริงให้หมดไป ในส่วนของ สมถกรรมฐาน (การฝึกสมาธิทำให้สงบ) และวิปัสสนา กรรมฐาน (การฝึกอบรมปัญญาด้วยการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามกฎไตรลักษณ์) เรียกว่า ภาวนามัยปัญญาผลที่จะได้ รับทำให้เป็นคนฉลาด มีเหตุมีผล กระทำสิ่งใดก็ทำด้วยความเข้าใจจริง ไม่หลงงมงาย รู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ในส่วนขององค์ประกอบกรรมฐาน ส่วนสำคัญ คือ 1) สติปัญญาฐานสี่ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม รวมคือ อารมณ์ที่เป็นเป้าหมาย หรือเครื่องเพ่งพิจารณาของใจใน การบำเพ็ญเพียร 2) สมถกรรมฐาน คือการกำหนดเอารูป ธรรมเป็นอารมณ์ ส่งผลให้การปฏิบัติสามารถบรรลุถึง ฌานที่เรียกว่ารูปฌานได้ 3) วิปัสสนากรรมฐาน คือ อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งการงานทางใจ ที่จะให้เห็นแจ้ง รูปนามให้เห็นแจ้ง ไตรลักษณ์ให้เห็นแจ้ง อริยสัจให้เห็น แจ้ง 4) อารมณ์ของสมถกรรมฐาน คือสิ่งที่ยึดเหนี่ยว หรือ อุปกรณ์ในขณะที่เจริญกรรมฐาน และ 5) อารมณ์ของ วิปัสสนากรรมฐาน คืออารมณ์หรือสิ่งที่ป็นเครื่องมือ

สำหรับเจริญวิปัสสนากรรมฐาน องค์ประกอบที่กล่าวมานี้ ในบทบาทการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมกรรมฐาน จะส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมอย่างยั่งยืน คือสภาพคุณงามความดีที่มีคุณค่าทางจิตใจ และการประพฤติที่มีธรรมะ เป็นตัวกำหนดจริยธรรม คือธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติ และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ

สำหรับศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น เป็นสาขาของวัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรีนี้ ได้จัดโครงการฯ ตามแนวคิดของหลวงปู่ หลายประการ เช่น การสร้างคน ให้เป็นคนดี การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม การสร้างพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ การสืบสานวัฒนธรรม พื้นฟูอัตลักษณ์ของชุมชน การสร้างเสริมวินัยของนิสิต นักศึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรม โดยท่านให้คติธรรมเตือนใจว่า โปรดทำตามพระพุทธเจ้า ว่าสร้างคนดีกว่าสร้างวัตถุ สร้างคนให้มีความรู้ สร้างคนให้มีความดี มีสติปัญญา ทำอย่างไรเราถึงจะสนองพระเดชพระคุณหลวงปู่ดำได้ ในส่วนนี้คือที่มาของการสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น ที่เป็นศูนย์รวมของเยาวชน ประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน. 2556 : 2-12)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานั้น ผู้วิจัย ในฐานะอาจารย์ผู้สอนนักศึกษา และมีความศรัทธาในหลักธรรมคำสอนของพระเดชพระคุณหลวงปู่จรัญ ฐิตธมฺโม (พระธรรมสิงหบุราจารย์) ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมที่จะทำให้นิสิต นักศึกษา และประชาชนมีความรู้สึก ใฝ่รู้ฝึกชอบ ในการครองตน ครองคน ครองงาน และอยู่ร่วมกันในสังคมนี้อย่างมีความสุข จึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน ตามบทบาทการพัฒนากิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน ของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอย่างยั่งยืน

คำถามการวิจัย

1. บทบาทของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน ด้านการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน มีการ

ดำเนินการอย่างไร เกี่ยวข้องด้านใดบ้าง และมีปัญหาอุปสรรคใดบ้าง

2. บทบาทศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน ด้านการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของชุมชนหรือไม่ อย่างไร

3. แนวทางการจัดกิจกรรม การปฏิบัติธรรม กรรมฐานที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมอย่างยั่งยืน ควรมีอะไรบ้าง

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น ด้านการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน ของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม)

2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาในการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น และวัดที่มีการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน

3. เพื่อศึกษาบทบาทการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐานของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น ผ่านกิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐานของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษา ทฤษฎี แนวคิดพฤติกรรมทางสังคม ตามองค์ประกอบโครงสร้างในทุกกลุ่มพฤติกรรม มีอยู่ 8 ด้าน (สมชาย ลำดวน. 2552 : 11-14) นำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้ 1) คนหรือบุคคล 2) ผู้มีส่วนได้เสีย 3) เครื่องมือ 4) ทุน/รายได้ 5) ระยะเวลา 6) วิธีการขั้นตอน 7) การประเมิน และ 8) อุปสรรคปัญหา

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ผู้เข้าอบรมปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ตามโครงการฯ ทั้ง 3 กลุ่ม คือ 1) นักเรียน 2) นิสิต นักศึกษา และ 3) ข้าราชการและประชาชนทั่วไป ผู้วิจัยได้กลุ่มตัวอย่างจากการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผู้วิจัยทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จำนวน 129 รูป/คน มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่ พระสงฆ์ และฆราวาสของวัด ที่ให้ข้อมูลในแนวคิด และสำคัญเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา และการจัดกิจกรรมตามโครงการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน ของวัด และศูนย์ปฏิบัติธรรม ซึ่งสามารถให้ข้อมูลได้เที่ยงตรง จำนวน 32 รูป/คน

1.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Causal Informant) ได้แก่พระสงฆ์ วิทยากร ผู้บริหารศูนย์ฯ นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป ที่เข้าร่วม และเกี่ยวข้องกับกิจกรรมตามโครงการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน จำนวน 37 รูป/คน

1.3 ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informant) ได้แก่ ผู้เคยผ่านการเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน เจ้าหน้าที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน และผู้ปกครองนักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่เข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน รวม จำนวน 60 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) แบบสำรวจ (Inventory) 2) แบบสังเกต (Observation Guide) 3) แบบสัมภาษณ์ ใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview Guide) 4) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guide)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้ 1) แบบสำรวจ (Inventory) 2) แบบสังเกต (Observation Guide) 3) แบบสัมภาษณ์ ใช้แบบ

สัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview Guide) 4) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guide) เก็บข้อมูลภาคสนามที่ศึกษา พื้นที่ในการวิจัย ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน และพื้นที่วิจัยเสริมคือวัดป่าธรรมอุทยาน และวัดป่าเทพนิมิต จังหวัดขอนแก่น วัดศรีสวัสดิ์ วัดขุนพรหมดำริ จังหวัดมหาสารคาม

4. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษากิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน ของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการเขียนเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น ด้านการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรรมฐาน ของพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ ฐิตธมฺโม) ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1.1 ประวัติศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน ผู้สร้าง : พระธรรมสิงหบุราจารย์ (หลวงพ่ोजรัญ ฐิตธมฺโม) เจ้าอาวาสวัดอัมพวัน อำเภอพรมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี เป็นปณิธานของการสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อดังปณิธานในการสร้างศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน มี 2 ประการ คือ ประการที่ 1 เพื่อเป็นการกตัญญูตเวที ต่อครูบาอาจารย์ และประการที่ 2 เพื่อเป็นสถานที่สร้างคน ต้องสร้างคนมิได้สร้างวัตถุเพื่อปลุกคนให้ตื่น พัฒนาคนให้เป็นงาน ต้องสร้างทรัพยากรมนุษย์ของชาติ

1.2 ด้านการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบโครงสร้างกลุ่มพฤติกรรม 8 ด้าน 1) ด้านตัวบุคคล พบว่า การเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรม ทำให้ได้ความรู้ แนวคิด การฝึกสมาธิ จากวิทยากรฝ่ายฆราวาส ฝ่ายพระสงฆ์ 2) ด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมมีเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป

มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาจิตใจ สมาธิ ปัญญา 3) ด้านเครื่องมือ พบว่าศูนย์ปฏิบัติธรรม มีการดำเนินงานตามโครงการปฏิบัติธรรมมาหลายปี ส่วนของเครื่องมือ อุปกรณ์ที่ใช้ในกิจกรรมปฏิบัติธรรม หนังสือบทสวดมนต์ เสื้อ ผ้า อาหาร เครื่องดื่ม ยารักษาโรค ศาลาที่พักสำหรับผู้เข้าร่วมปฏิบัติธรรม 4) ด้านทุน/รายได้ พบว่าเงินทุนและงบประมาณที่ทางศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวันได้รับ จากทางวัดอัมพวัน ส่วนที่สองได้รับจากการทำบุญ การบริจาค 5) ด้านระยะเวลา พบว่าศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน มีกิจกรรมโครงการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ทุกเดือนอย่างต่อเนื่อง 6) ด้านวิธีการขั้นตอน พบว่า ขั้นตอนการปฏิบัติ ผู้มารับการอบรม มีความสะดวกในการลงทะเบียนเข้ารับการปฏิบัติธรรม 7) ด้านการประเมิน พบว่า จากสภาพของประชาชน และเยาวชนในการเข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรมในแต่ละโครงการนั้น สามารถเป็นตัวบ่งชี้ได้ว่า วัด หรือศูนย์ปฏิบัติธรรมมีความพร้อม และสามารถพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ปลูกจิตสำนึกของเยาวชน นักเรียน นักศึกษา ได้อย่างยั่งยืน 8) ด้านปัญหาหรืออุปสรรค พบว่าสถานที่จอดรถสำหรับผู้เข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรม กรรมฐานมีสถานที่คับแคบ ไม่เพียงพอ

2. สภาพปัจจุบัน และปัญหาในการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน สรุปได้ตามรายละเอียดดังนี้ 1) ด้านตัวบุคคล ปัจจุบันการแต่งตั้งไวยาวัจกรวัด กรรมการบริหารเงินสงฆ์ ขาดช่วงการบริหารงาน จึงทำให้การบริหารงานภายในวัดด้านตัวบุคคลขาดความต่อเนื่องในการทำงาน และสภาพปัญหา พระ เณร และประชาชนที่เข้ามาภายในวัด มีหลากหลายประเภท และบางครั้งก็อาจจะทำให้เกิดความเสียหายกับทางวัดได้ 2) ด้านผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย คือ สภาพปัจจุบัน มีเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ที่เข้ามาปฏิบัติธรรมจำนวนมาก และสภาพปัญหา กิจกรรมการบรรพชาสามเณร จะพบปัญหาบางรูปที่ยังปฏิบัติตามภารกิจไม่ได้ครบถ้วน อาจเนื่องจากอายุยังน้อย ทำให้เกิดปัญหากับทางวัด ศูนย์ปฏิบัติได้ 3) ด้านเครื่องมือ คือสภาพปัจจุบันด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเข้ารับการอบรม

ศาสนาสถานที่เป็นศาลาปฏิบัติธรรม เครื่องใช้ที่เป็นชุดขาวให้บริการ ยารักษาโรค และอาหารจากโรงทาน และสภาพปัญหา ขาดการดูแล รักษาเครื่องมือ อุปกรณ์เครื่องใช้ร่วมกัน 4) ด้านทุน/รายได้ คือสภาพปัจจุบัน ด้านทุน/รายได้ทางวัดได้รับ เงินที่ได้มาโดยการบริจาค เงินได้มาจากการทำบุญทอดถวายผ้าป่า กฐิน ประจำปีของประชาชนที่มีจิตศรัทธากับทางวัด และศูนย์ปฏิบัติธรรม และสภาพปัญหา คณะกรรมการวัดขาดการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ ยอดเงินรายได้ และที่มาของเงิน มีปัญหาการไม่นำเงินเข้าระบบบัญชี อย่างถูกต้อง หรือคณะกรรมการขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำระบบบัญชี 5) ด้านระยะเวลา และสภาพแวดล้อม สภาพปัจจุบันด้านระยะเวลาในการจัดกิจกรรม บางกิจกรรม โครงการอาจยังไม่เหมาะสมกับช่วงระยะเวลา เร็วไปบ้าง และนานไปบ้าง และสภาพปัญหา ด้านสภาพแวดล้อม จะขึ้นอยู่กับช่วงฤดูกาล หน้าฝนอาจเจอพายุฝน หรือช่วงฤดูร้อน อากาศจะร้อนมาก 6) ด้านวิธีการขั้นตอน คือ มีการประชาสัมพันธ์ให้เยาวชน ประชาชนทั่วไปรับทราบ มีฝ่ายแผนกต่างๆ สำหรับลงทะเบียน ให้บริการเรื่องของเอกสาร ชุดขาวปฏิบัติธรรม 7) ด้านการประเมิน คือ ด้านการประเมินศูนย์ปฏิบัติธรรม ได้มีการรับลงทะเบียน กรอกข้อมูลผู้เข้าร่วมโครงการ เก็บเป็นสถิติไว้ในแต่ละโครงการ และสภาพปัญหาอาจพบปัญหาเกี่ยวกับวิธีการประเมิน ขาดการประเมินที่หลากหลายรูปแบบ 8) ด้านปัญหา/อุปสรรค คือ สภาพปัจจุบัน ของผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรม มาจากหลากหลายอาชีพ ศาลาที่พัก การสื่อสาร การทำความเข้าใจ มีการจัดทำแผนที่ แผนภาพในการให้บริการ และสภาพปัญหา โครงการ หรือกิจกรรม ขาดการเข้าร่วมอย่างต่อเนื่องให้ครบระยะเวลาที่กำหนด และในช่วงเทศกาล วันสำคัญทางพุทธศาสนา อุปกรณ์ เครื่องใช้ภายในศูนย์ปฏิบัติธรรมอาจไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้เข้ารับการอบรมปฏิบัติธรรม

3. บทบาทการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมกรรมฐาน ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างยั่งยืนประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ด้าน ปัจจัยที่ ส่งผล 2

ด้านคือการพัฒนาทางด้านคุณธรรมที่ปลูกฝังจิตสำนึก 36 ข้อ และการพัฒนาจริยธรรมที่ปรับพฤติกรรม 33 ข้อ

โดยสรุปบทบาทการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม ธรรมเนียมที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม อย่างยั่งยืน จะต้องผ่านกิจกรรม ตามโครงการ ปลูกฝังจิตสำนึก และปรับพฤติกรรม ของนักเรียน นักศึกษา เยาวชน และประชาชนทั่วไป สิ่งสำคัญต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ ศูนย์ปฏิบัติธรรม หมู่บ้าน ชุมชน สถานศึกษา และครอบครัว ที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม อย่างเป็นระบบ และยั่งยืนได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประวัติศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น ด้านการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม ธรรมเนียมตามองค์ประกอบ 8 ด้าน โดยผลการวิจัยพบว่าศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน มีกิจกรรมโครงการปฏิบัติธรรมธรรมเนียมอย่างต่อเนื่อง ไร่รองรับความต้องการ ของผู้เข้ามาอบรม สอดคล้องกับ พระภิกษุพล หงวนโธสง (2554 : 80-89) ได้ทำการวิจัยเรื่อง พิพิธภัณฑสถานในวัด : การพัฒนา การจัดการ และการสืบสานวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนอีสานใต้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการศึกษา วิจัยสภาพปัจจุบันพบว่า 1) มีการจัดการความรู้ ในพิพิธภัณฑสถานในวัด 2) มีคณะทำงาน คือพระสงฆ์ในวัดและ ชุมชนร่วมมือกัน เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนแบ่งหน้าที่ ในการดูแลรับผิดชอบ จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

2. สภาพปัจจุบัน และปัญหาในการดำเนินงาน ของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น พบว่าการแต่งตั้งไวยาวัจกรวัด กรรมการบริหารเงินสงฆ์ ขาดช่วงการบริหารงาน จึงทำให้การบริหารงานภายในวัด ด้านตัวบุคคลขาดความต่อเนื่องในการทำงาน ทางศูนย์ฯ จำเป็นต้องมีการพัฒนา การอบรม จิตใจ สอดคล้องกับ สมชาย ลำดวน (2552 : 226-228) ได้ทำการวิจัยเรื่อง กิจกรรมสืบสานวัฒนธรรมทางจิตใจ ที่ศูนย์ปฏิบัติธรรม วัดศรีสวัสดิ์ ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า สมณะ ธรรมเนียม เป็นวิธีการฝึกอบรม

จิตใจให้เกิดสมาธิ ส่วนวิปัสสนากรรมฐานเป็นวิธีการฝึก อบรมจิตใจให้เกิดปัญญา จนปล่อยวางทุกสิ่งทุกอย่างได้ และยังสอดคล้องกับ พระชัยพร จันทวงษ์ (2555 : 123-140) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ศึกษาศรัทธาในการปฏิบัติ วิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน 4 ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเป็นศรัทธา 2 ประการ คือ ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา กับศรัทธาที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เมื่อเกิดปัญญาหยั่งรู้ในรูปนามที่มีความแปลก ออกไป เป็นสภาวะที่เชื่อมั่นในคุณงามความดีทุกอย่าง ความสำคัญของศรัทธาคือการพัฒนาเพื่อให้พ้นจากทุกข์

3. บทบาทการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม

ด้านตัวบุคคล การพัฒนาทางด้านคุณธรรม ที่ปลูกฝังจิตสำนึก คือ 1) เกิดความรัก ความใกล้ชิดกับวิทยากร พระสงฆ์ ผู้ให้ความรู้ 2) เกิดการมีส่วนร่วมกับเพื่อนที่เข้าร่วม กิจกรรม โครงการ 3) เกิดการมอบหมาย มีสัมมาคารวะต่อ วิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ 4) เกิดความจริงใจ เอาใจจดจ่อต่อ งาน และ 5) เกิดการรู้คิดไตร่ตรองด้วยสติปัญญา และการ พัฒนาทางด้านจริยธรรม ที่ปรับพฤติกรรม คือ 1) การรู้จัก การแบ่งปันความรู้ การช่วยเหลือกิจกรรมของกรรมการ 2) การเป็นผู้มีจิตใจอันเป็นกุศลทำงานเพื่อประโยชน์ ส่วนรวม 3) การถามตอบในหลักธรรมคำสอน ด้วยถ้อยคำ สุภาพ อ่อนหวาน 4) การเป็นผู้ประพฤติ ปฏิบัติตนเป็น แบบอย่างเสมอต้นเสมอปลาย และ 5) การมีอัธยาศัยที่ดี กับเพื่อนร่วมกิจกรรม วิทยากร พระสงฆ์ และผู้ใหญ่ สอดคล้องกับ นริศรา ทองมาก (2557 : 8-9) ได้ทำการ วิจัยเรื่อง สภาพและแนวทางในการพัฒนาการจัดกิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมครู ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า 1) สภาพกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของครู ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความรับผิดชอบ ด้านความ ประหยัดพอเพียง ด้านความยุติธรรม ด้านความอดทน ด้านความเสียสละ และด้านความขยันหมั่นเพียร โดยภาพ รวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) แนวทางการพัฒนา กิจกรรม ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของครู จะเห็นได้ว่าครูเน้นการ ปฏิบัติในการละลด หรือเลิกอบายมุข สิ่งเสพติด รู้จัก

ควบคุมพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ร่วมกับผู้อื่น สอดคล้องกับ พระมหาอาจารย์พงษ์ คำตัน (2556 : 12-14) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติตนด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ระดับการปฏิบัติตนด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สำหรับแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ มี 5 แนวทาง คือ 1) การพัฒนาด้วยกระบวนการในการจัดการเรียนการสอน 2) การพัฒนาด้วยการเป็นแบบอย่างที่ดี 3) การพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ 4) การพัฒนาด้วยการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน และ 5) การพัฒนาด้วยการสร้างความมีส่วนร่วม และสอดคล้องกับพระบำรุง โพธิ์ศรี (2555 : 30-35) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการส่งเสริมปัจจัยที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมแก่นักศึกษา คือ 1) สมาชิกในครอบครัวต้องรู้จักรักสามัคคีกัน 2) บิดามารดาสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นภายในครอบครัว 3) สถานศึกษาต้องมีเครือข่ายให้ครู อาจารย์ ผู้ปกครอง นักศึกษาเข้าร่วมเครือข่ายคุณธรรม และมีการร่วมทำกิจกรรมอย่างเป็นกัลยาณมิตร 4) ครู อาจารย์ต้องประพฤติเป็นแบบอย่างต่อลูกศิษย์ 5) สมาชิกในชุมชนต้องมีความรัก สามัคคีกัน และยังสอดคล้องกับ สุระ อ่อนแพง (2556 : 22-26) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบและวิธีพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมี 4 วิธี ดังนี้ 1) การบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ 2) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) การจัดกิจกรรมโดยผู้ปกครองมีส่วนร่วม 4) การจัดกิจกรรมตามวิถีชีวิตในชุมชน และองค์ประกอบในการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มี 5 ขั้นตอน 1) ทบทวน

พันธกิจ 2) การวางแผน 3) การดำเนินงาน 4) การติดตามประเมินผล และ 5) การรายงานผล

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 สภาพและปัญหาศูนย์ปฏิบัติธรรม พบว่าผู้เข้าร่วมโครงการปฏิบัติธรรม ยังไม่ได้ศึกษาระเบียบแนวปฏิบัติของศูนย์ปฏิบัติธรรม ควรมีการประสานงานกับผู้มีส่วนร่วมในการทำงานตามกิจกรรมโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการฯ ในทุกขั้นตอน เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมาย

1.2 บทบาทการจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรม มาตรฐานของศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน จังหวัดขอนแก่น พบว่า หมู่บ้านชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วม กับคณะกรรมการของวัด ต้องปลูกฝังค่านิยมของเยาวชนนักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไป สู่การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม อย่างเป็นระบบ และยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดกิจกรรมพัฒนาวัด สังคม และวัฒนธรรม ผ่านกิจกรรมหลักของศูนย์ปฏิบัติธรรม เพื่อการมุ่งสู่ความสำเร็จในการพัฒนาวัด สังคม และวัฒนธรรม

2.2 ควรศึกษาวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารศูนย์ปฏิบัติธรรม ของวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม นักศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา

เอกสารอ้างอิง

1. กฤตินี ญัฐวุฒิสิตธิ์ และคณะ. (2553). “รายงานวิจัยฉบับสุดท้าย,” ใน โครงการศึกษาวิจัยพลังวัด การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของโลก ที่มีผลกระทบต่อวัฒนธรรม-สังคมไทย. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจ ศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
2. นริศรา ทองมาก. (2557). สภาพและแนวทางในการพัฒนาการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

- ครูในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
3. พระชัยพร จันทวงษ์. (2555). **ศึกษาศาสตร์ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ตามแนวสติปัฏฐาน 4.** วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
  4. พระบำรุง โพธิ์ศรี. (2555). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรมของนักศึกษาวิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์ ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
  5. พระภิชยพล หงวนไธสง. (2554). **พิพิธภัณฑิโนวัด : การพัฒนา การจัดการ และการสืบสานวัฒนธรรม โดยความร่วมมือของชุมชนในอีสานใต้.** วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
  6. พระมหาอาจารย์พงษ์ คำตัน. (2556). **การปฏิบัติตนด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตจังหวัดนครปฐม.** วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
  7. พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ. **ศาสตร์แห่งสมาธิ.** กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์ จำกัด, 2555.
  8. พุทธทาสภิกขุ. (2556). **วิธีฝึกสมาธิวิปัสสนา ฉบับสมบูรณ์.** พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : ไทยครวอลิตีบุ๊กส์.
  9. สมชาย ลำดวน. (2552). **ถอดรหัสวัฒนธรรม.** มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
  10. สุระ อ่อนแพง. (2556). **รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา.** วิทยานิพนธ์ กศ.ด. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.
  11. **ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน. (2556). วันสถาปนาศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน ครบรอบ 20 ปี.** ขอนแก่น : ขอนแก่นการพิมพ์.